

JSSN 0136—7064

Агитатордын БЛОКНОДЫ

1989

ОКТАБРЬ

10 №

БАСТЫРА ОРООНДОРДЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, БИРИККИЛЕГЕИ

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
идеологический бөлүгү

1989 ж.
октябрь
10 №

Горно-Алтайская область
Облком КПСС, М.М. Чиликина
г. Горно-Алтайск, ул. Мухоморова 28
Сектор общественно-полити-
ческой литературы

АЛТАЙДЫҢ БИЧИК ЧЫГАРУЗЫНЫҢ ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ
БӨЛҮГИ

ALBERT T. BROWN

THE TOWN OF ALBERTA
ALBERTA

1911
1910
1909

THE TOWN OF ALBERTA
ALBERTA

АШ-КУРСАКТЫ КӨПТӨДӨР АРГАЛАРДЫ ТУЗАЛАНАР

КПСС-тин Төс Комитединин март айдагы Пленумы өткөн кийинде жарым жыл өтті. Онын жөптөрүн бистин областьтын партийный организациязы жүрүмдө канайда бүдүрүп турганы бу номерде жарлалган тоолордон көрүнөт.

Туулу Алтайдын журт хозяйствозында бүгүнгү күндө керектер кандый? Баштапкы жарымжылдыкта мал өскүрер иште жаан једимдер болбогоны керегинде областьтын газеттеринде жарлалган. Сүт саап алып турганы 11 процентке астаган. Кажы ла уйдан саап алган сүттин кеми, былтыргы жылга көрө, база жабызады. Майма аймактын уй саачылары — 47 килограммга, Кан-Оозынын — 57, Ондойдын — 173 килограммга аstatтылар. Јүк ле Чой ла Көксуу-Оозы аймактар сүтти былтыргызынан көптөттилер. Заводко табыштырып турган сүттин чыгдыйы коомойтыды. Кан-Оозынын хозяйстволоры баштапкы сортло табыштырган сүтти — 23,8, Чойдын — 10 процентке аstatтылар.

Анайдарда, быжылгы жылда Туулу Алтайда сүт астады. Оны городто ло аймактардын төс журттарында улус билип ийди. Магазиндерде сүт, творог, каймак үзүктелип садылат. Заводтордын ишчилери улусты сүтле канайып та болзо, јеткилдеерге амадап, садып турган сүттин койузын бүдүн жарым процентке јетире жабызадарга келишкен.

Туш улуста сүт кандый? Тоо алаачы органдардын жарлап турганынан көрзө, улуста уйлардын тоозы көптөгөн. Улустын бойындагы уй колхозтогы ла совхозтогы уйдан сүтти ас эмес, кезикте чик-јок көп берип турганын ајаруга алза, туш улустын хозяйствозында көп сүт артыктажып јат. Оны јууры, улустан сүт аларын төзөөри керегинде куучын көп болуп туру. Је бу ишти лаптап төзөп лө башкарып турган кижии јок.

Бүгүн улустан сүт садып алары керегинде хозяйстволорго јакылтаны агрокомбинат ийет. Аймакисполкомдор база өскө јакылта берип турат. Хозяйстволордын бойында улустан сүт садып алар план база бар. Ортозында потреб-

кооперация база сүт жуур планду. Же сүтти улустан жууп турганы ас. Мынын аайына чыгып алатаны — исполкомдордын, потребкооперациянын, хозяйстволордын ижин бириктирери. Улус бойында артыкташкан сүтти кемге табыштырары жанынан санааркабас учурлу. Кемге де болзо, түргөн табыштырып ийеле, акчазын эмезе ол ок комбизыралла төлөтирип аларга кичеенип жат. Улустан сүт жуурын быжулап төзөп алза, городто, журт магазиндерде сүт, каймак, творог, сүттен жазаган курсак көптөй берер.

Потребкооперациянын магазиндеринде колбаса жоголды, эт садары үзүктелет. Мал бар. Олорды садар, табыштырар арга улуста жок. Союзгадагы эткомбинат жайыла мал албаган, ремонтто турган. Агрокомбинатка база бир эткомбинат керек. Оны тударга ой, акча керек. Же малды бүгүн, эртен, сонзын кайда табыштырар?

Партиянын обкомынын аграрный комиссиязынын быжыл сентябрь айда өткөн жуунында ол жанынан жаан куучын болды. Мында этти көптөдөтөн быжу аргалардын бирүзи — областьтын колхозторы ла совхозторы крайдын чөлдөги райондорыла, чокымдап айтса — Советский районнын мал семиртеечи совхозторыла ортоктожоры. Анайда ортоктошканы жаан тузалу. Областьтын агропромкомбинады азыралды кымакайлайт, мал өскүрөөчи улус, малдын кажандары көп керек жок. Советский райондо улуска үзеер иш табылат. Текши астам — эт көптөгөн. Же ол арганы бис жетире тузаланып болбой жадыс. Колхозтор ло совхозтор крайдын чөлдөги райондорында мал семиртеечи хозяйстволордо договор аайынча торбоктор жетирер молжуларын бүдүрбей турулар.

Көксуу-Оозы аймактын хозяйстволоры малды Лениногорсктогы эткомбинатка табыштырып турулар. Эмди тургуза жылытулар ас. Этке табыштыратан койлорды Бийсктеги эткомбинат жаар аткаарын октябрьдын учына жетире божодор керек.

Туулу Алтайда этти көптөдөр аргалардын бирүзи — жылкы малды өскүргени. Кымыс эделе, улуска садар арга тузаланылбай жат.

Бүгүнгү күнде ыраактагы турлуларда малчылар капуста, огурчын, согоно, морковь, помидор садып алар арга бар ба? Ас. Көп улус андый курсакты көрбөй жат. Ненин учун дезе, «Подгорный» совхоз-заводто, Эликманардагы совхозто өскүрип алган капустаны потребсоюз Кош-Агашка, Улаганга жетирер арга таппай туру. Улаган ла Кош-Агаш бойсын,

олор ыраак. Је ненин учун областьтын тӱс јеринде — Горно-Алтайскта, аймактардын тӱс јурттарында маала ажын садып турган магазиндер јарымдай ээн тургулайт? Картошко, капуста, согоно, огурчын, помидор кӱрӱнип ле келеле, ол ло тарый јоголып калат. Керектӱ бу курсакты кӱптӱдӱ ӱскӱрип алала, улуска јетирбей, ӱреп јадыс.

Темдектезе, Кан-Оозы аймакка канча кирези картошко керек? Агропромкомбинаттын Кан-Оозында иштеп турган специалисттеринин башчызы Н. К. Соёоновтын чотогоныла болзо, 1900 тонн картошко керек. Аймактын общественный хозяйствозында — колхозтордо ло совхозтордо јӱк ле 120 тонн эдилеп јат. Јетпей турганын туш улустаң садып алар аргалу. Улус бойынын огорогында помидорды, огурчынды, капустаны, согононы, картошканы кичееп ӱскӱрип алып јат. Колхозтор ло совхозтор — байлык техникалу, агрономдорлу, удобрениелерлӱ хозяйстволор оморды кӱптӱдӱ ӱскӱрбей турганы кайкамчылу. База ла кичеенбей турганынын бажы ол.

Мында база бир јаан једикпес — ӱскӱреле јуунадып алган, эмезе ыраактан тартып јетирген картошканы ла маала ажын јыл чыгара јиирге чеберлейтен складтар ас, кезик јерлерде чек јок болгоны.

Чуйдын трагыла јорыктаган кажы ла кижы Маймада, Соузгада, Манжерокто јолдын эки јанында карган ӱй улус сабаттарда огурчын, слива, яблоколор садып отургандарын јылдын ла август—октябрь айларда кӱрӱп јат. Ары-бери ӱткӱн машиналардын шоферлары омордын јанына токтой тӱжӱп, акказын тӱлӱйлӱ, баштыктарга толо уруп алып, атана бергилейт. Саду токтоду јок ӱдӱт, продукция астабайт. Божой бергежин база ла келип турат. Је бу саду потребкооперациядан, јурт Советтен камааны јок ӱдӱт.

Потребкооперация улустын бойынын огорогында ӱскӱрип алганын јууп алала, магазиндеринде садып болбой турган болзо, јурт улуска јаан эмес магазин, лавка ачарга јӱп берзе, текши тузадан ӱскӱ не де болбос. Улус јолдын јанында биленин магазинин ачала, анайда ок пенсионерлер садында ла огорогында ӱскӱрген јиилектерди, картошканы, капустаны, морковьты, ӱскӱзин де садып алала, не сатпайтан. Ол потребкооперацияла продукциянын чынгдыйы ла баазы јанынан маргаан болор.

Партиянын обкомынын аграрный комиссиязынын јуунында андый шӱӱлтени партиянын Шебалиндеги райкомынын баштапкы качызы В. Н. Сарыкин айтты.

Бистин областта сарју ла сыр эдеечи заводтор көп јок. Јагыдан тудулбай јат. Јурт јердеги кичеенкей ле иштенкей улуска сүттен курсак эдип садарына јоп берзе, кандый болор? Олор бойынын јууп алган акчазыла, эмезе госбанктан өдүшке алган акчала керектү јазалдар садып алала, иштеер улусты јалдап албастан, ол ок каймак, творог, кефир ле өс-кө дө курсак эдип турар эди. Мында јеткерлү неме јок, государство шалтырабас, карын тыгыр. Улуска үзеери курсак-тамак болор.

Аш-курсақты көптөдөринде колхозтордын ла совхозтордын байлык аргаларын там ла элбеде тузаланганыла коштой, јурттагы улустын акту бойынын хозяйствозын тыгыдар, ого болужар, эдилген продукцияны садарына јөмөлтө эдер керек.

ЈАНЫРТУЛАРДЫН ЈОЛЫЛА

(Областын социально-экономический өзүминин планы
1989 жылдын январь — август айларда бүткени)

1. Промышленностьто

Быжылгы жылдын сегис айынын туркунына Туулу Алтайдын промышленнозы планы бүдүрүп болбоды. Январь—август айлардын жакылтазы договорлордо молжуларла кожо 95,5 процентке бүткен.

Продукция эдип табыштырар планы 33 предприятиеден 14 предприятие, эмезе 42 проценти бүдүрбедилер. Эң көп продукцияны Каракокшодогы, Турачактагы, Устүги-Кадындагы агашпромхозтор, Акташтагы рудоуправление, өдүк көктөөр фабрика бербеген.

19 предприятие договорлор аайынча молжуларын бүдүрген. Олордын ортодо эткомбинат, «Подгорный» совхоз-завод, бөс согор, кийим көктөөр, тюль эдер фабрикалар ла өскөлөри де.

* * *

Эдилген продукциянын текши кеми, предприятиелердин оптовый бааларыла алза, былтыргы жылдын бу ойине көрө, 4,7 процентке жабызаган. 15 предприятие продукцияны былтыргызынан ас эттилер. Ол тоодо: Горно-Алтайский агаш-промхозтын продукциязы, 1988 жылдагызына көрө, 54,2 процент, Устүги-Кадындагы агашпромхозтын — 54,3, абрачанап эдер заводтын — 61,8, Каракокшодогы агашпромхозтын — 64,4 процент.

* * *

Январь—август айлардын туркунына жаан учурлу продукцияны эдип чыгарар планы кезик предприятиелер ажы-

ра бүдүргөн. Планга үзеери 1347 кубометр жуунтылу темир-бетон, 1188 кубометр керамзитбетон, 183 мун квадратный метр бөс, 383 мун квадратный метр тюль, 149 тонн қалаш ла булочкалар, 28 тонн қаймактын саржузы, 714 тонн сүт ле сүттен жазаган курсак эдилген.

Je кезик продукцияны эдип чыгарар план бүтпеди. Пландалганына 305 абра, 77,8 мун кубометр тоормош ағаш, 9,7 мун кубометр жарган ағаш јетире берилбеди. Горно-Алтайсктагы кирпич эдеечи завод 210 мун кирпичти, эткомбинат 42 тонн этти ле 5 тонн колбасаны планга јетире бербеген. Одук көктөөр фабрика производствонун кемин жабызатты, планы 64 процентке бүдүргөн, 67 мун эжер тере одүкти јетире бербеди.

* * *

Албаты тузаланар товарлар аайынча быјылгы јылдын сегис айынын планы ажыра бүткен. Планга үзеери үч миллион төрт јүс алтан мун салковойдын товарларын эдип чыгарган. Былтыргы јылдын андый ок ойине көрө, 6 процентке көптөгөн.

Агропромышленный комплекс

Быјылгы јылда колхозтор ло совхозтор 4 сентябрьга јетире 133 мун тонн өлөң, 153 мун тонн сенаж, 113 мун тонн силос, 1,8 мун тонн витаминдү өлөң-кулур белетеп алдылар. Олөңнин планы 72 процентке, сенажтын — 84 процентке, силостын — 47 процентке, өлөң-кулурдын планы 65 процентке бүтти. Малдын азыралы, былтыргы јылдын сегис айына көрө, чик јок көп белетелген. Азырал-единицала алза, былтыргызына көрө, 116 процент.

Өлөң обоолоп алар планы баштапкы сентябрьга Майма аймактын хозяйстволоры, Шебалин аймакта Ченелтелү хозяйство, Улаган аймакта Чибиттеги колхоз бүдүрдилер. Олөң эдер иш Қош-Ағаш, Қан-Оозы ла Ондой аймактардын хозяйстволорында уян өткөн.

4 сентябрьга јетире былтыргы јылда 58 мун центнер аш жуунадып алган болзо, быјыл 177,3 мун центнерди жуунадып, уруп алган.

Эт иштеп алары (малды эткомбинатка тирүге табыштырып турганыла), былтыргы жылдын январь—август айларына көрө, 27 процентке көптөди. Этти Көксуу-Оозынын хозяйстволоры — 660 тоннго, Кан-Оозынын — 582 тоннго, Шебалиннин — 439 тоннго көптөткөн. Же Ондой аймактын хозяйстволоры эт иштеп аларын былтыргызына көрө, 389 тоннго, Майманын — 102, Кош-Агаш аймактын — 52 тоннго аstatтылар.

Быжылгы жылдын баштапкы сентябрине областта сүт былтыргызынан 1509 тоннго, эмезе 4 процентке астады. Майма аймакта 437 тоннго, ол тоодо: совхоз-техникумда 197 тоннго, «Чуйское» ОПХ-да 116 тоннго астаган. Чой аймактын хозяйстволорында 208 тоннго, ол тоодо Ыныргыдагы совхозто 123 тоннго астаган.

Сүт Шебалин аймакта астаган. Былтыргы жылдын бу ойине көрө, хозяйстволордо сүтти 267 тонн ас саап алган. Аймакта бар сегис хозяйстводон жүк ле үчүзи сүтти көптөткөн. Эликманардагы совхоз 19,2 тоннго, Барагаштагы — 27,6 тоннго, «Семинский» совхоз 84,5 тоннго көптөттилер.

Ондой аймактын колхозторында ла совхозторында сүтти, былтыргызына көрө, 228,8 тоннго, Кан-Оозы аймактын хозяйстволорында 403,7 тоннго аstatкан.

Областта сок жангыс Көксуу-Оозы аймак сүт иштеп аларын, былтыргызына көрө, 146,7 тоннго көптөтти. Же бу аймактын ончо совхозторында сүтти көптөдөр иш чике төзөлдү деп айдар арга жок. Сегис совхозтын үчүзи планды бүдүрбеди.

Уйлардын сүттенири областта, былтыргы жылга көрө, 21 килограммга жабызаган. Сегис айдын туркунына кажы ла уйдаг 1479 килограммнан саап алган. Былтыр 1500 килограммнан болгон. Майма аймакта уйлардын сүттенири — 46 килограммга, Турачакта — 63, Кан-Оозында — 130, Ондой аймактын совхозторында — 274, колхозторында 203 килограммга астаган.

Областта уй малдын текши тоозы 3724 тынга көптөгөн. Ол ок ойдө саап турган уйлардын тоозы 556 тынга астаган. Бастыра бар уй малдын текши тоозында саар уйлар 32,9 процент. Саап турган уйлардын тоозы Чой аймактын хозяйстволорында — 232 тынга, Шебалин аймакта — 221, Көксуу-Оозында — 243, Кан-Оозы аймакта 291 тынга

астаган. Је Ондой аймактын колхозторында ла совхозторында саап турган уйлардын тоозы 738 тынга көптөди.

Сегис айдын туркунына 39127 бозу алган, былтыргызынан 1822 тынга, эмезе 5 процентке көп алган. Кураандардын ла уулактардын тоозы 23556 тынга, эмезе 6 процентке көптөди.

Уй малдын өлүми былтыргызынан 923 тынга, эмезе 17 процентке астады.

Быжылгы жылдын сегис айынын туркунына 57122 тын кой ло эчки өлгөн. Ол тоодо январь ла август айда 4571 тын өлгөн. Былтыргы жылга көрө, койлор ло эчкилер өлөри областьтын бастыра аймактарында астаган.

* * *

1989 жылдын сегис айынын туркунына областьтын хозяйстволоры государственного 11495 тонн эт (тирүү бескеле) табыштырган. Уч кварталдын планы 61 процентке бүтти. Былтыргы жылдын кемине көрө, эт табыштырары 133 тонно, эмезе бир процентке көптөгөн.

Государственного этке мал табыштырарын Майма аймак — 23 процентке, Ондой — 20, Улаган 18 процентке астаткан. Чой ло Кан-Оозы аймактарда государственного эт садып алары — 1, Шебалинде — 9, Көксуу-Оозы аймакта 27 процентке көптөгөн.

Государственного эт табыштырары жанынан уч кварталдын планын өйинен озо баштапкы сентябрьга «Чуйское» ОПХ, Чойдогы совхоз, Петр Суховтын адыла адалган совхоз, «40 лет Октября» колхоз бүдүрдилер.

Крайда мал семиртип турган хозяйстволор областьтын планы учун 4153 тонн эт табыштырдылар.

Туш улустаг этке мал садып алар иш уйан тзөйлгөн. Токус айдын планын потребкооперация жүк ле 37 процентке бүдүрди. План аайынча 2250 тоннын ордына 832 тонн эт садып алган. Ондой аймактын потребкооперациязы улустаг мал садып алар планы 12 процентке, Көксуу-Оозы — 19, Кан-Оозы — 24, Улаган аймактын совхозторы 25 процентке бүдүрдилер.

Государственного сүт садып алары быжылгы жылдын сегис айынын туркунына, былтыргы жылдын андый ок өйине көрө, областьта 2361 тонно, эмезе 7 процентке астады.

Сүт табыштырар жакылтаны Көксуу-Оозы аймактан өскө бастыра аймактар астаткан. Көксуу-Оозы 200 тонно,

эмезе үч процентке көптөткөн. Бу аймакта ССР Союзтын 60-чы жылдыгынын адыла адалган совхоз тогус айдын планын ажыра (106,6 процентке) бүдүрө, планга үзеери 903 центнер сүт табыштырды. Абайдагы совхоз үч кварталдын планын 100,2 процентке, Кайтанактагы совхоз 102,6 процентке бүдүрди.

Улустын акту бойында болушту хозяйствозынан январь — август айларда потребкооперация план аайынча 350 тоннын ордына 331 тонн сүт садып алды. Улустаң сүт садып алар жакылтаны Турачак аймак 59 процентке, Көксуу-Оозы аймак 32 процентке бүдүргөн.

Государствого түк садып алатан план бүтпеген. Былтырғы жылдын бу ок ойине көрө, түкти 4622 центнер, эмезе 50 процент ас садып алган.

Эчкинин ноокызын 790 центнер садып алган (план 1000 центнер). Ол былтырғызына көрө 537 центнерге ас. Улустаң эчкинин ноокызын садып алатан жакылта ажыра бүткен. Планга үзеери 301 центнер ноокы садып алган. Ол былтырғызынан 145 центнер, эмезе 23 процентке көп.

3. Саду

Садунын кеми, эл-жон текши курсактанар предприятие-лерге кожо 163,5 миллион салковой болды. Ол тоодо: госсадунын предприятие-лери — 64,5 миллион салковойдын, потребкооперация 99 миллион салковойдын товарларын сатты.

Эл-жон текши курсактанар предприятие-лер (ресторандар, кафелер, столовыйлар ла өскөзи де) сегис айдын туркунына 10,7 миллион салковойдын курсагын эдип саттылар.

Январь—август айлардын туркунына областта садунин текши планы 106 процентке бүткен. Ол тоодо: госсаду — 110, потребкооперация 104 процентке бүдүрди.

4. Капитальный строительство

Быылгы жылдын январь—август айларында государственын бюджеди аайынча капитальный строительствого чыгымдаар эдип темдектелген акча 48 процентке тузаланган. Ол тоодо 19 миллион салковойдын строительно-монтажный иштер бүткен. Бу иштердин планы 49 процентке бүтти.

Капитальный строителъствонын жылдык планын бӱдӱре-
рине берилген акчаны Горно-Алтайсксаду, Маймадагы айм-
комхоз, Турачакта совхозтор ортодо агашхоз, мелиорация-
нын Кош-Агаштагы ПМК-зы тӱгезе тузаландылар.

Январь—август айлардын туркунына улус журтап јадар
туралар тударына 5,5 миллион салковойго шыдар акча чы-
гымдалды, жылдык план 44 процентке бӱткен.

Улус журтаар тураларды (агропромкомбинаттын ор-
ганизациялары јокко) бӱдӱре тудуп табыштырары јанынан
тогус айдын планы 95 процентке бӱтти. Текши кеми 8560
квадратный метр туралар, эмезе 54 квартира, Горно-Ал-
тайск городто бир общежитие табыштырылган.

ПРОПАГАНДИСТТЕРЛЕ ИШТЕЕР ТӨС ЈЕР

(КПСС-тин Шебалиндеги райкомында
политүредүнинг кабинединин ижинин ченемелинен)

«Ишкүчиле јаткандардын политический ле экономический үредүзин јангырта төзөөри керегинде» КПСС-тин Төс Комитединин јөбинде пропагандисттерди талдап көстөөри ле оларды үредип тазыктылары бу иште јаан учурлу болгоны айдылган. Пропагандисттер теорияны ла политиканы, педагогиканы ла психологияны јакшы билер ле ижинде тузаланар учурлу. Бойынын билерин јаан једимдү тузаланып, үредүни бийик кеминде өткүрерге оларго партийный комитеттин, баштапкы парторганизациянын алдында турган задачалар, бүдүрип турган ижи, једимдери ле једикпес-тутактары, социально-экономический өзүмнин пландары бүдүп турганы керегинде улай ла айдып берип турары керектү.

Партийный үредүде пропагандисттин учуры сүреен јаан. Онын учун оларло иштеери партиянын Шебалиндеги райкомынын төс ајарузында. Партийный организациялардын алдына пропагандист эдип, марксизм-ленинизмнин үредүзин терен билер, совет общественонин јүрүмин ле экономикасын јангырта төзөөри кыйалта јок керектү болгонына бүдүп турган, улустын ортодо тоомјылу улусты талдап көстөөр задача тургузылды.

Бүгүнгү күнде Шебалин аймакта партийный ла комсомольский үредүнинг системазында јүстен ажыра пропагандисттер бар. Олардын ортодо 83 кижии — коммунист, 96 кижии — бийик үредүлү. Пропагандист болуп иштеп турган улус — албаты-хозяйствонин башкараачылары ла специалисттери, ченемели јаан үредүчилер, партиянын ветерандары.

Хозяйстволордын ла предприятиялердин көп башкараачылары ла специалисттери производственно-экономический үредүнинг системазында үредү өткүрип турулар. Ал-

дынан бери иштеп тазыккан пропагандисттерди — Н. И. Казанцевти, М. А. Шадеевти, А. П. Филатовты, Ф. И. Акуловты, В. И. Носковты, Г. Г. Мамаковты, Р. Н. Озочиноты, Н. А. Липовты, Г. Д. Беспаловты Шебалин аймакта улус јакшы билер. Олор бойынын ижин јакшы билип, кичеенип иштеп јадылар. Үредүге быжулап белетенгилейт, керектү материалды јууп алып, теориянын сурактарын јүрүмле, күнүн сайынгы ишле колбоштыргылайт.

Пропагандисттердин ижинде эп-сүме башка-башка да болзо, текши ээжилер, өмөлөжип јуулган текши ченемел база бар. Оны бириктире јууп, текши таркадары керектү.

КПСС-тин Шебалиндеги райкомы ол јанынан бойынын ижин мынайда тзөйт. Аймакта пропагандисттердин улай өдөр үредүзи тзөлгөн. Онызы пропагандисттердин методический таскадузын тыгыдарында баштапкы бөлүк иш. Андый үредү-семинарда пропагандисттер ороондо ло телекейде болуп турган јаан учурлу керектерле, аймакта пландар ла молјулар бүдүп турганыла, озочылдардын ченемелиле, јаны эп-сүмезиле таныжып јадылар.

Узак ойдин туркунына пропагандисттер јаныс ла лекторлор ло докладчиктер айтканын угуп отуратан улус болгон. Эмди семинарда айалга өскөлөнди. Пропагандисттер тургузылган сурактар аайынча бойынын шүүлтезин айдып јадылар. Блааш-тартыш болуп јат.

Үредүлү јыл чыгара өткүретен үредүнин планын тургузардан озо КПСС-тин райкомынын ишчилери кажы ла пропагандистле туштажып, үредүзинин кемиле, таскадузыла таныжып, семинарга некелтезин угадылар.

Семинарларда партиянын обкомынын ла райкомынын каруулу ишчилери, ученылар, партийный съездтердин делегаттары, депутаттар доклад эдип јадылар. Теориянын сурактарын јүрүмдеги керектерле, ишле колбоштырар амадула инструктивно-методический үредүлер өдөт. Мында секциялар башкарып турган улус үренип турган темалар аайынча јакылталар берип бүдүрткени јаан тузалу. Андый јакылталарды көп нургунында марксизм-ленинизмнин классиктеринин бичиген иштери, партийный үредүнин методиказы аайынча берип јат. Секциялардын башкараачылары пропагандисттерге марксизм-ленинизмнин классиктеринин иштеринен нени аларын, анайда ок ол иштерди бичири керектү болгон документтерле, материалдарла таныжарын, КПСС-тин, областьтын, аймактын историязы аайынча материалдарла канайда иштеерин айдып берип турулар.

Лениннинг иштериле танышканы, улу башчынын ўредўзин тереңжиде билип алганы семинарда турушкан пропагандисттердин теоретический билгирин бийиктеткениле коштой ологго политический ўредў өткүрерине болужат, бойынын билгирин бийиктедерине јилбиркедет.

Политўредўнинг кабинетиди методический советле кожо анайда ок общественно-политический практика аайынча јакылталар белетейт.

Аймактагы семинар-ўредў секциялар сайын ла текши өдөт. Секциялар сайын ўредўлерде ўреңип өдөтөн темалардын теориясын шўўжип, предприятиелерде, хозяйстволордо, школдордо ло учреждениелерде ўредўни канайда өткүретенин јартап, јакшы иштеп турган пропагандисттердин ченемелиле таныжып јат.

Текши ўредўлерде марксизм-ленинизмнинг ўредўзин, педагогиканы ла психологияны билерин тереңжидип јадылар. Мында пропагандисттерле хозяйстволордын ла предприятиелердин башкараачылары, партийный ишчилер туштажат.

Секциялардын башкараачылары аймактын экономиказы қерегинде материалдарды, КПСС-тин райкомынын, обкомынын пленумдарынын материалдарын тузалангылайт. Андый материалдарды политўредўнинг кабинетиди белетейт.

Аймакта өдүп турган семинарларда пропагандисттер марксизм-ленинизмнинг ўредўзин јүрүмле, аймактын албаты-калыгынын ижиле колбоштырарга темигип, партийный пропаганданын эп-сүмезине ўреңип јадылар.

Пропагандисттерле экинчи бөлүк ижи партиянын райкомында төзөлгөн методический советтин ижиле колбулу. Методический совет пропагандисттердин аймактагы семинарларынын ижин, хозяйстволордо, предприятиелерде, учреждениелерде ле школдордо политический ўредўни шиндеп, озочыл ченемелди таркадат.

КПСС-тин райкомында политўредўнинг кабинетинин ле методический советтин ижинин амадузы — пропагандисттерге методический болуш берери. Андый болушты аймактагы семинарларда, анайда ок методсоветтин члендери пропагандисттердин өткүрген ўредўлерде турушканы ажыра берип јат. Методсоветтин члендери ўредўде туружарда, пропагандисттер семинарда алган јакаруларды ла материалдарды билгир тузаланып турганын, ологдын ижин, улусла куучындажып, материалды јартап билерин, ўредў јүрүмле, коллективтин ижиле, бүдүрип турган задачаларла колбулу болгонын шиндеп јадылар.

Пропагандисттин билгирин ле таскадузын жарандыратан, марксизм-ленинизмнин үредүзінде ченемел таркадатан быжу школ — ачык үредү өткүргени.

Ачык үредүни политүредүнин кабинетиди методический советле кожо белетеп, ченемели жаан, эн талдама пропагандисттердин школдорында ла кружокторында өткүрип жадылар. Ол пропагандисттер өткүрген үредүде теорияны жүрүмле, ишле колбоштырып, үренеечилерге, текши керекке тын астамду эдерин көргүзип јат.

Ачык үредүлерди үренип турган тема, сурак аайынча анылап өткүрер. Андый үредүлерди аймакта 8 школдо өткүргилейт. Ол школдорды иштеп тазыккан пропагандисттер башкарып жадылар. Аймакта ченемели жаан пропагандисттер жагы иштеп баштагандарга болужары тӱзӱлгӱн.

Аймактагы семинарлар, ачык үредү өткүргени, методсоветтин ижи пропагандисттерле иштееринде, олордын марксистско-ленинский үредүзин тереңжидеринде, таскадузын тынгыдарында, үредүни жүрүмле колбоштырарында, үредүнин идеяно-теоретический кемин бийиктедеринде жаан учурлу боло берди. Мында политүредүнин кабинетинин заведующийи Лилия Николаевна Боброва жаан иш өткүрип турганын анылап темдектеерге јараар.

Оныла коштой политүредүнин кабинетиди «Пропагандисттердин күндерин» өткүрип, келер өйдӱги ишти ажындыра пландап, пропагандисттер акту бойынын творческий ижинин планын тургузарына болужып турганын анылап темдектеер керек.

Политүредүнин кабинетинде идеология јанынан иштеп турган улуска болушту материалдар јуулган. Ол материалдарды белетеп јуурында партиянын райкомынын ла аймакисполкомнын башкараачы ишчилери туружат. Анда областьтын, аймактын жүрүми ле ижи керегинде, КПСС-тин теоретический ле политический ижи аайынча материалдар јуулган. Политүредүнин кабинетинин библиотекасында пропагандисттерге керектү бичиктер, плакаттар, диаграммалар бар.

В. В. ПАРАЕВ,
КПСС-тин обкомында политүредүнин
туразынын консультанты

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ҮРҒДУДЕ ТВОРЧЕСКИЙ БЛААШ-ТАРТЫШ

(Горно-Алтайсктагы медучилищеде политический семинардын пропагандизи В. П. Квитконын ижинин ченемелинен)

Совет общество кўч ойди өдүп јат. Бистин јүрүмисти јангырта тўзоп, демократияны элбедип турганы партиянын ишчилерине, идеологический активке, анчада ла пропаган-дисттерге јангы некелтелер этти. Кўп тоолу сурактар, азый-да чыгара айдарынан јалтанып, кемзинип турган једикпес-тутактар бүгүн ишмекчиден, колхозчыдан ала академикке јетире бастыра совет улусты соныркадып, чочыдып туру. Јарты јок ол сурактарга чоком јарт карууны ученыйлар да, экономисттер де бербей турулар, берер аргалары да јок. Ол сурактардын бирүзи — бистин ороондо јуртаган алба-тылардын хозяйственный ижи тынган, национальный са-гыш-шўүлтези бийиктеген айалгада нациялар ортодо кол-буларды јарандыары, интернационализмнин ээжилерин тынгыдары.

Мындый өйдө пропагандист В. П. Квиткого «Нациялар ортодо колбуларды јарандыар, интернационализмге ле патриотизмге тазыктыар ишти тынгыдар» тема аайынча үредү өткүрерге јенил эмес болгоны јарт.

Валентина Петровна Квитко — көп јылдардын туркуны-на улай иштеп келген ченемели бай пропагандист. Ол бойы-нын үредүчи ижи аайынча педагогиканы, методиканы, пси-хологияны јакшы билер. Пропагандист Квитко ого үзеери үредүни теренжиде, улус эрчимдү турушканы ажыра өткү-рерге, јаан једимдү эп-сүмеле — лекция, куучындар, үренип турган сурактарды блааш-тартыш ажыра текши шўўжерге кичеенет.

Валентина Петровна үредү өткүрерине белетенгенде үренеечи улусты јилбиркедер, блааш-тартыш баштаар су-рактар белетеп алат.

«Марксизм-ленинизм КПСС-тин национальный полити-

казынын теоретический тӱзӱлгӱлӱри керегинде» теманы ӱдӱрдӱ, улусты мындый сурактар тын јилбиркедип соныркаткан:

— Каан башкарган Россияны «албатылардын тӱрмези» деп айдарга јараар ба, јок по?

— Кӱп национальностторлу социалистический государстводо нациялар бойы башкарынар правоны канайда ондоор керек?

— Шак ла јангырта тӱзӱш башталганыла кожо национальнй сурак ненин учун курчыды?

— Академик Сахаров А. Д. бисте конфедерациянын Союзы болор учурлу деп айдат. Суракты анайда тургузарга јараар ба, јок по?

— Союзный республикалар болгон айалгада национальнйды ла интернациональнйды колбоштырып болор бо, јок по? Колбоштырар аргалу болзо, канайда эдерге јараар?

ӱредӱде айдылган сӱстин, шӱӱлтенин учурин чике јартаары анчада ла јаан учурлу. Ненин учун дезе, јангыртунын ӱйинде кӱп јангы сӱстӱр табылат, кезик сӱстӱрдин учуры ӱскӱлӱнӱт. Улус кезиктеринин учурин ондобос эмезе јастыра ондоор. Мында сӱсти чике ондоорго ӱредӱ болужып јат. Темдектезе, «род, племя» («сӱк»), «народность» («ук албаты»), «нация» деген сӱстӱрди учына јетире ондоштырып болбой турган улус кӱп табылат. «Нация» ла «национальност» деген сӱстӱрдин ортодо не бар? «Национализмнин» ле «шовинизмнин» нези башка? Олорды ончозын чике јартаары керек болды. Федерация ла конфедерация ажыра тӱзӱлгӱн государстволор кандый болгонын, оло керегинде марксизм-ленинизмнин классиктери айтканын јартаарга ангылу ӱредӱ ӱткӱрерге келишкен.

Кӱп учуралда куучын ӱренип турган сурактардан ӱдӱ берет. Олорго ӱзеери кӱп сурактар коштонып јат. Олордын ончозына каруулар берилет. ӱредӱнин учында пропагандист шӱӱжилген сурактар аайынча текши тӱп-шӱӱлте эделе, ӱренеечилерге келер ӱредӱге белетезин деп, јакару-сурактар тургузат. Берилген јакылтаны бӱдӱрип, ӱренеечилер келер ӱредӱге кыска куучын белетеп, газеттерде ле журналдарда јарлалган материалдарды тuzаланып јадылар.

ӱренип турган курстын баштаачы темалары аайынча Валентина Петровна лекция белетеп јат. Анда кыйалта јоктон марксизм-ленинизмнин классиктеринин иштери, ученый-философтордын, экономисттердин, историктердин айткан шӱӱлтелери, газеттерде јарлалган материалдар тuzа-

ланылат. Лектор тургузылган шүүлте аайынча көп учуралда бой-бойына жарашпас, эки башка шүүлте айдарда, үренечилер олардын кажызы чынын бойлоры шүүп табат. Онон улам үренечилердин ортодо тыг блааш-тартыш болгонын да жаман неме жок. Улус бойынын санаазын айдарга үренип жадылар.

Келер үредүгө белетенерде үренечилер жаантайын «Аргументы и факты» газетти, «Правда» газетте жарлалып турган «Историянын страницаларын», «Политический үредү» журналда нациялар ортодо колбулар аайынча материалдарды тузалангылайт.

Жаңы чыгып турган политический бичиктерге улус жилбиркеери тыгыды. Темдектезе, үренечилер Е. Плимактын «В. И. Лениннинг политический кереес жакылталары» деп бичиги аайынча үредү өткүрер шүүлте эттилер. Пропагандист үредү өткүрер сурактар белетейле, керектү литература темдектеген. Сурактар аайынча куучын айдар улус табылды. Үренечи Г. П. Емельянов «В. И. Лениннинг политический кереес жакылталары» ла «Жаңырта төзөш керегинде», Н. Ш. Тижин «В. И. Лениннинг шүүлтезиле партияда башчы кижжи кандый болоры керегинде» куучындар белетедилер.

Бу тема аайынча өткөн үредү-куучында турушкан улус азыйда историко-партийный наукада «жарабас» болгон көп сурактарды көдүрдилер. В. И. Ленин бистинг орооннын национально-государственный кебер-бүдүми кандый болор деп шүүп турганы керегинде суракты база өскө үредүде шүүшкен. Ол үредүгө белетенерде үренечи Попеляева Н. Д. училищеде кандый нациялу улус иштеп турганы, олардын ортодо колбулар керегинде материалдар жууйла, куучын белетеди. Үредүде көп сурактар, ол тоодо областын социально-экономический өзүми, су-кадыкты корыыр иш керегинде сурактар көдүрилген.

В. ПАРАЕВ,
КПСС-тинг обкомында
политүредүнинг консультанты

ТЕЛЕКЕЙДИН БҮГҮНГИ ЈҮРҮМИ

1. Карындаштык партияларда: партияга кем кирет

Быжыл јайгыда Гаванада социализмнин он эки ороонынын коммунистический ле ишмекчи партияларынын Төс Комитеттеринин төзөмөл-партийный иш аайынча качыларынын јууны өткөн. Јуунда карындаштык партияларды тыгыдар, чындыйын јарандыар, коммунисттерге устав аайынча не-келтелерди бийиктедер сурактарды шүүшкен.

Андый сурактарды шүүшкени јолду. Ненин учун дезе сегизенинчи јылдар башталып турарда социализмнин ороондоры социально-экономический ле политический жүрүмде учураган уур-күчтер эмдиге јетире јоголбогон. Онон болгой кезик ороондордо айалга тын курчий берди. Баалар өзүп, эн керектү товарлар једишпей турганынан улам улустын јадын-јүрүми коомойтыды. Тыш јанында төлүлер өзүп, иш јок улус көптөп, экономикада бускалан башталды. Нациялар ортодо колбулар јарашпай барганы көптөди. Анайда башкараачы коммунистический ле ишмекчи партиялардын алдына уур-күч задачалар тургусты. Мындый айалгада карындаштык партиялардын кезиги күнүн сайынгы ижинде ле политиказында јастыралар эдип турганы база ас эмес.

Бастыра бу керектер омордын эл-јон ортодо тоомјызын јабызатканы јарт. Јаңы жүрүмди төзөп бүдүрер ишти башкарып турган партиялардын бойлорында бирлик болгоны шалтырады. Социализмнин ороондорында, элден озо экономиканы ла политический системаны јангыртып, өскөртө, јарандыра төзөп баштагандарында партия өзөри уйдадай берди. члендердин тоозы астап баштады, ишмекчи класстан улус көптөбөйт, јаңнын башкараачы органдарына депутаттар тударда коммунисттер учун үн берген улустын тоозы база астаган.

Калганчы јылдарда, темдектезе, Венгриянын Социалистический Ишмекчи партиязынын ла Польшанын Бириккен Ишмекчи партиязынын члендеринин тоозы астады. Олор-

дын тоозы жаңыс ла партияга жаңы улус кирбей турганынан эмес, же анайда ок партиядан көп улус акту бойынын күүнүлө чыгып турганынан улам астаган. Темдектезе, Венгриянын Социалистический Ишмекчи партиясында 1987 жылда 880 мунг член болгон, эмди дезе, 730 мунг артты. 150 мунг кижжи партиядан чыккан. Калганчы өйдө, Венгриянын партиянын газеттеринде жарлалып турган материалдарда тоолорды чотозо, кажы ла ай сайын партиядан эки мунга шыдар кижжи чыгып жат.

Кезик башкараачы партиялардын члендеринин тоозы ненинг учун астап жат? Ненинг учун улус партиядан чыгары көптөди? Онын шылтактары неде? Партиядан элден озо онын политиказын, өткүрүп турган ижин жаратпай турган улус чыгып жат. Бир жагынан алза социализмди жагыртар, жүрүмди өскөртүп жарандылар политиканы жаратпай турган улус партиядан чыгат. Экинчи жагынан — жагыртулар уйан өдүп жат деп сананган улус партиядан барып жат. Темдектезе, Венгриянын Социалистический Ишмекчи партиясында чыккан улустын 12 проценти ороондо жаңыс партия эмес, көп партиялар болор учурлу деген, политический башкартууны жагырта төзөөр политикага жөпсинбеген улус.

Кезик компартияларда члендердин тоозы калганчы өйдө өзүп те турза, же өзүмнүн тебүзи жабызай берди. Андый керектер Чехословакиянын Компартиясында, Вьетнамнын Компартиясында, Монголиянын Албаты-Революционный партиясында болуп туру. Темдектезе, 1987—1988 жылдарда Вьетнамнын Компартиясына жаңы члендер алып турган кеми 20 процентке жабызаган.

Бүгүн карындаштык партиялардын ончозынын алдында турган задача — олардын социальный бүдүмин өскөртөри. Калганчы жылдарда компартияларда ишмекчилердин тоозы астаган. Онын шылтагы жарлалып турган кычырулар, политика жүрүмде бүтпей турганы. Онон улам ишкүчиле жаткан калыкта кезик улус партияга бүтпей барган. Партия ишкүчиле жаткандардын жылбүлерин көргүзүп турган тоомжызын жыйытып баштаган. Темдектезе, Венгриянын Социалистический Ишмекчи партиясында ишмекчилердин тоозы 39 процент. Европадагы социалистический ороондордо жаңыс ла Германиянын Бирлик Социалистический партиясында ла Румыниянын Коммунистический партиясында ишмекчилердин тоозы 50 процентти ажып жат.

Андай ок айалга карындаштык партиялардын члендеринин жажыла колбулу суракта. Бүгүнгү күнде коммунисттер-

дин тоозында јашӱскӱрим астай берерде, јиит улус партияга ас кирип турарда, карындаштык партиялардын бастыразында члендердин јажы јаанады, карган улус, пенсионерлер кӱп. Анайда Болгариянын Компартиясында одус јашка јеткелек коммунисттердин тоозы — 12 процент, Венгриянын Социалистический Ишмекчи партиясында — 8, Польшанын Бириккен Ишмекчи партиясында — 6 процент.

Ненин учун керектер андый боло берген? Баштап тарый алгажын, андый коомой керектер кезик ороондордо карындаштык партиялардын тоомјызы јабызганынан, анайда ок јаан учурлу социально-экономический ле политический иште олардын баштаачы учуры јылыйып турганынан, партиялардын јилбӱлери ле амадулары коммунисттердин ле ишкӱчиле јаткан калыктын јилбӱлеринен ле амадуларынан башкалана бергенинен улам болгоны билдирет. Чындап алза, јӱрӱмде андый болуп турганы бар.

Је керекти теренжиде шӱӱп кӱрзӱ, партияларда боло берген коомой керектердин шылтактары ӱскӱ. Најылык ороондордо социализмди јангыртар ла јарандыар иш башталганыла кожо башка-башка, кезикте бой-бойына јарашпас шӱӱлтелер, блааш-тартыш болуп турган. Андый керектерге партиялар јетире белетенбеген болдылар.

Обществонун јӱрӱминде узак ӱйдин туркунына административно-командный система болгон кийинде демократия элбеп баштаганыла кожо уур-кӱчтер боло бергени јолду. Коммунистический ле ишмекчи партиялар башкарганы ажыра экономикада ла политический јӱрӱмде болуп турган јангыртуларда ла кубулталарда баштапкы јаан једимдерге јетире бӱгӱнги уур-кӱчтер ле једикпес-тутактар артар, кезиги там теренжиирден ајабас.

Социализмнин ороондорында коммунистический ле ишмекчи партияларга бойын арчып ла тынгыдып аларга партийный иште демократияны элбедери јанынан элбек иш ӱткӱрери керектӱ боло берди. Карындаштык партиялардын кӱбизи кандый иштеги улусты (ишмекчилерди, крестьяндарды ла интеллигенцияны) партияга канча кирези алатанын тӱс јерден пландап туратанынан мойнодылар. Партиянын тоомјызын ла ийдезин јангыс ла ишмекчилерди кӱптӱдӱ алганыла эмес, ишкӱчиле јаткандардын бастыра калыгынан талдама улусты член эдип алганыла тынгыдар керек деп, кӱп партияларда шӱӱп турулар.

Оныла колбой ишмекчи класс дегенине кандый улус, кандый специальностьту, иштӱ улус киретени керегинде сурак

аайынча тын блааш-тартыш болуп туру. «Ишмекчи класс» дегенинин учурын кенгидер керек дежет. Анайда ок күүнзеген кижини кажы ла өйдө бойынын күүниле партиядан чыга берер, анайда ок кажы ла парторганизацияда боло берген чокым айалга, бүдүрүп турган задачалар аайынча коммунисттердин тоозы көптөп эмезе астап турар эдер деген шүүлтөлөр болуп јат.

Албаты-калыкта коммунисттердин баштаачы учурын јеткилдеери, ол ажыра партиянын тоомјызын бийиктедери јанынан иш тыгый берди. Бүгүнгү күндө бу иште јаан учурлузы — жүрүминде јаман кылыкту, партиянын уставын бузуп турган улусты, элден озо башкараачы иште болгондорды партиядан чыгарала, ишмекчилердин, крестьяндардын, интеллигенциянын ортозынан партиянын членине талдама ла озочыл улусты, көп нургуны јиит улусты алала, оларды үредип тазыктыратаны.

Партияны коомой кылыктулардан, учурал улустан артыыр, партияга јангы члендер алар иш баштамы партийный организацияларда өдүп јат. Анайда, Венгриянын Социалистический Ишмекчи партиясы устафта јаны улусты партияга алары керегинде айдылганын өскөрткөн. Эмди мынан јары партияга алатаны керегинде сурак баштамы парторганизациянын јөптөгөнине токтоп јат. Өрөлөй турган парткомдо, темдектезе, райкомнын бюрозында јөптөөри керек јок.

Көп партийный организациялар коммунисттердин тоомјызын бийиктедер амадула партияга јангы улусты алатан суракту јуунга партийный эмес улусты алдырып турулар. Кубанын Компартиясында, Вьетнамнын Компартиясында, Германиянын Бирлик Социалистический партиясында (ГДР) партиянын членине кандидат эдип алатан кажы ла кижини керегинде иштеп турган коллективтин шүүлтөзүн угуп јат.

Эмдиги өйдө уур-күчтер де бар болзо, карындаштык партиялар эртенги күн јаар иженип ле оморкоп көрүп турулар. Социализмнин ороондорынын коммунистический ле ишмекчи партиялары једикпес-тутактарды бойлоры коскорып, оларды түргөн түзедип јоголтоло, социализмди тыгыдып ла јарандырып баратан быжу јолдорды темдектеп турулар. Олор бу јолдо албаты-калыктын јаан тоомјылу башчызы болорында аланзу јок.

2. Амыр-энчү учун тартыжуда тыг ийде

Бу жуукта Югославиянын төс городында — Белградта Африканын, Азиянын, Европанын ла Латин Американын жуучыл-политический биригүлерге кожулбаган ороондорынын башчыларынын IX конференциязы өткөн. Бу ороондордын баштапкы конференциязы 28 жыл мынан кайра база Белградта өткөнүн темдектеер керек.

Кожулбагандардын кыймыгузы оноң бир канча жыл озо, беженинчи жылдардын ортозы киреде башталган. Онын бажында Индиянын ол өйдөги премьер-министри Джавахарлал Неру турган.

Беженинчи жылдарда планетада «соок жуу» өдүп турган. Күнбадышта империалист государстволор Европада, Жуук Күнчыгышта, Азияда ла Ыраак Күнчыгышта жуучыл-политический биригүлер төзөп, телекейди бийлеп алар политика өткүрип тургандар.

Андый айалгада Индиянын премьер-министри Неру башка-башка политический жанду ла социальный жүрүмдү государстволор амыр-энчү өмөлөжип, бастыратекши жеткер жок болоры учун тартыжарына жуучыл-политический биригүлерге кожулбаган ороондорго кычыру эткен. Ол кычыруны Күнбадыш жаратпаган, Азиянын ла Африканын албатылары жарадып уткыган. Шри Ланканын төс городында — Коломбодо Азиянын беш ороонынын башчылары тушташкан. Оноң Индонезияда Бандунг городто Азиянын ла Африканын ороондорынын башчыларынын исторический туштажузы өткөн.

Кыймыгуга Европадагы государстволордон Югославия ла Латин Американын кезик ороондоры кожулган. Жуучыл политический биригүлерге кожулбаган ороондордын организациязын төзөөри кыйалта жоктоң керектү боло берди. Ол амадула 1961 жылда Белградта өткөн баштапкы конференцияда жирмеден ажыра ороондор турушкан. Бүгүн Белградта өткөн тогузынчы конференцияда 102 орооннын башчылары турушты.

Белградтагы конференцияда кожулбаган ороондордын ижин ле политиказын телекейде эмди боло берген айалга аайынча өскөртөр бө, айса азийгы аайынча арттырар ба деген сурак аайынча блааш-тартыш болды. Куучын айткан делегаттардын көп нургуны кожулбаган ороондор бойынын ижин эмдиги өйдөги айалга аайынча өткүрер шүүлте эттилер.

Конференциянын јобинде кожулбаган ороондордын ижи үч ууламјылу өдөри айдылды. Баштапкысында, озор телекейде айалганы јымжадары ла јуу-јепселди астадары, эмдиги өйдө блааш-тартышту керектердин аайына амыр-энчү чыгары учун тартыжуда, болуп турган јуу-согуштарды токторында туружар учурлу. Экинчизинде, Түндүктин ле Түштүктин ортодо колбуларды јарандыары јанынан кичеенер. Учинчизинде, бүгүнгү күнде телекейде албатыларды тыг чочыдып турган наркоманияны, терроризмди јоголторы, ар-бүткенди корулап, аргадап алары учун тартыжар учурлу.

Кожулбаган ороондордын IX конференциязы бүгүнгү күндеги телекейдин јүрүминде јаан учурлу болгонын ООН-нын Генеральный качызы Перес де Куэльяр конференцияны уткып айткан куучынында темдектеди. Конференциянын делегаттары КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы, СССР-дин Верховный Совединин Председатели М. С. Горбачев конференцияга ийген уткуулду телеграмманы тыг оморкоп уккандар.

Белградтагы конференциянын трибунынан 75 государствонин башчылары куучын айткан. Конференция төрт күн иштеген. Анда турушкан улус телекейдин јүрүминде болуп турган керектер аайынча јаан учурлу шүүлтелер айттылар. Је конференциянын ижи јик јок, өптү-јөптү өткөн деп айдар арга јок. Андый болгоны јолду.

Кожулбаган ороондордын кыймыгузында король башкарган монархический государстволордон ала социализмнин ороондорына јетире јүзүн-башка политический јанду ла социальный јүрүмдү государстволор туружып јат. Андый да болзо, делегациялардын башчыларынын көбизинин айдыжыла, конференциянын ижи чокым ууламјылу өткөн.

Эмдиги өйдө телекейдин јүрүминин јаан учурлу сурактары аайынча кожулбаган ороондордын текши јарадылган шүүлтелери ле өткүретен ижинин программазы конференциянын јөптөринде айдылды. Олордын ортодо текши јөпбичик — Декларация ла эмдиги телекейдин политический ле экономический јүрүминин чокым сурактары аайынча бир канча јөптөр.

Декларацияда ол ороондор амыр-энчүни тыгыдарында ла бастыра государстволор өмөлөжөрүн јеткилдееринде бойынын учурын ла каруулу болгонын билип турганы айдылды. Калганчы јылдарда телекейде политический айалгачик јок јаранган. Је политический айалга јымжаганын ээчи-

де госу­дар­ст­во­лор­дын, эл­ден озо жаңы өз­өө­чи ороондор­дын өзү­ми ты­нып баш­таар, оло­р­дын ор­то­до колбулар эл­беп, жа­ра­нар учур­лу.

Дек­ла­ра­ция­да жуу-јеп­сел­дер­ди, эл­ден озо ал-камык улус­ты кырып өлтүрер јеткер­лү жуу-јеп­сел­дер­ди јогол­то­ры жа­ны­нан јөптө­жип ал­га­ны жаан учур­лу бо­ло­то­ны тем­дек­тел­ди. Оны­ла кол­бой кон­фе­рен­ция СССР ле США бой­ло­ры­нын яд­ер­ный жуу-јеп­сел­дер­ин аста­дып баш­та­га­нын ја­рат­ты.

Дек­ла­ра­ция­да ко­ло­ни­а­лиз­м­нин арт­кан-кал­га­нын јогол­тып тур­га­нын ја­рат­кан. Ко­жулба­ган ороон­дор­дын жаан учур­лу за­да­ча­зы — ко­ло­ни­а­лиз­м­ди, алба­ты­лар­ды эконо­ми­ка­да ба­зын­чык­таа­рын учына јети­ре јогол­то­то­ны. Кон­фе­рен­ция теле­кей­дин эм­ди­ги жүрү­мин­де Бирик­кен На­ция­лар­дын Ор­га­ни­за­ция­зы жаан учур­лу иш өт­кү­рип тур­га­нын тем­дек­те­ди.

Ко­жулба­ган ороон­дор теле­кей­де ороон­дор ор­то­до эконо­ми­ка­да­гы колбулар­ды жаңырта төз­өө­ри учун тар­ты­жып жа­ды­лар. Оло­р эконо­ми­ка­да өмөл­өж­өр, тең право­ло­р­лу са­ды­лар сурактар аайынча өзү­ми тын госу­дар­ст­во­ло­ро эр­мек­те­жип куучын­да­жар шү­үл­те эт­ти­лер. Мында тур­ган эн жаан учур­лу керек — ко­жулба­ган ороон­дор­дын тыш жа­нындагы төлү­зи токто­ду јок өзүп тур­га­ны. Бүгүн­ги күн­де оло­р­дын төлү­зи 1300 мил­ли­ард дол­лар­дан ашты.

Ки­жи­лик XXI чакка кирер ал­дын­да ар­бүт­кен­ди чебер­леп ко­ры­ыры јер­үс­тин­де јур­та­ган бастыра улус­тын тек­ши за­да­ча­зы бо­ло бер­ге­нин аја­ру­га алып, ко­жулба­ган ороон­дор­дын Бел­град­та өт­көн IX кон­фе­рен­ция­зы эконо­ми­ка­да бо­ло бер­ген јеткер­ди јогол­то­тон ончо иш­тер­де эр­чим­дү туру­жар деп јөптө­ди.

Кон­фе­рен­ция анай­да ок теле­кей­дин жүрү­мин­ин башка-башка сурактары аайынча, ол тоодо јеткер јок бо­ло­рын јет­кил­де­ери ле жуу-јеп­сел­дер­ди аста­дары аайынча јөптөр ја­рат­ты. Жуук Күн­чы­гыш, Пале­сти­на, Ли­ван, Аф­га­ни­стан, Аф­ри­ка­нын түштү­ги, Латин Аме­ри­ка, Ка­риб та­лай, Кипр, теле­кей­де эконо­ми­че­ский колбулар, жаңы өз­өө­чи ороон­дор­дын тыш жа­нындагы төлү­лери кере­гин­де аны­лу резо­лю­ция­лар јөптө­ди.

Бел­град­та­гы кон­фе­рен­ция­да турушкан делегаттар хи­ми­че­ский жуу-јеп­сел­ди јогол­то­ры кере­гин­де јөптө­жип ал­га­нын ја­рат­тылар. Яд­ер­ный жуу-јеп­сел јок зо­на­лар (Ин­дий те­ни­сте, Тымык те­ни­стин түштү­гин­де, Јер ор­то­до­гы та­лай­да) төз­өөр шү­үл­те эт­ти­лер. Оло­р улу ороон­дор­ды өскө госу­дар­ст­во­ло­р­дын јер­ле­ринен бойынын черү­ле­рин чы­гар­зын, ко-

жулбаган ороондордын грандарынын јанында черўлердин ле јуучыл флоттын ўредўзин ўткўрбезин деп сурадылар.

Қожулбагандардын Белградта ўткўн IX конференциязынын ижи ле јўптўри бу ороондор телекейде амыр-ўнчўни ле јеткер јок болорын јеткилдееринде, албатылар ортодо колбуларды элбедип јарандыраарында тын ийде болгонын керелейт.

3. Пенсионерлердин јўрўми кандый?

(ГДР-де пенсия берип турганы)

Социализмнинг карындаштык ороондорында кенеген ле јажы једип карыган улуска пенсия берип турганын билерге кўп улус соныркап јадылар. Бўгўнги ГДР-де пенсия берип турган иш тўзўлгўнин кыскарта айдарга турус.

ГДР-де бўгўн бар бастыра улустын 17 проценти — пенсионерлер. Олордын тоозы тапту кўп: эки миллион сегис јўс мун кижи. Олордын јўрўми кандый, алып турган пенсиязы јўрўмине једип турган ба, јок по? Ончо пенсионерлер ай сайын алып турган пенсия орто тооло 471 марка. ГДР-дин ўч марказы бистин бир салковойго келижет. Анайдарда ол тооны ўчке ўлеп ийзе, ай сайын алып турган пенсиянын орто кеми бистин акчала 157 салковой.

1971 јылдан ала ГДР-де пенсиялардын кеми беш катап бийиктеген. Кажы ла учуралда јажы јаан улустын ла кенегендердин пенсиязына 25—30 маркадан (8—10 салковойдон) кожулып келген. Быјылгы јылдын баштапкы декабрдан ала пенсиялардын кеми кўдўрилетени керегинде былтыр јарлалган.

Анайда эдип турганы пенсионерлерге тын јўмўлтў. Ненин учун дезе, баалар бир эмештен де болзо, токтоду јок бийиктеп јат. Је ГДР-де улуска тын керектў немелердин, аш-курсактын баалары, квартира учун тўлўўри бийиктедилбей, бир кеминде артып јат. Ого јангыс ла былтыргы јылда госуларствонын бўджедине 50 миллиард марка акча берилген. Онызы — госуларствонын социальный политиказын јўрўмде бўдўрип турганы.

ГДР-де пенсия берип турган ээжилер, кыскарта айтса, мындый. Пенсияга чыгатын јаш бистегизинен бийик: ўй улустын — 60, эр улустын 65 јаш. Пенсиянын кемин чотойтоны бир эмеш чўмдў. Пенсиянын кеми ишјалдын 50 проценти, онон 140 марканы госуларство кожуп јат. Кезик иш-

мекчилер ле служащийлер, темдектезе, горняктар, темир јолчылар, медишчилер, почтанын ишчилери бийиктедилген пенсия алып јадылар. Је кажы ла учуралда пенсиянын кеми иштеген ойинен, ишјалынан ла социальный страхованиенин бүүдүминен камаанду.

Олордо социальный страхование кандый? ГДР-де общественный производсто турушкан кажы ла кижии ай сайын бойынын ишјалынан 60 марканы социальный страхованиеге көчүрип јат. Ол акча онон пенсиялар төлөөринен ле медицинский јеткилдешке чыгымдалып јат. Ол кажы ла ишчи кыйалта јоктон төлөйтөн акча.

1971 жылдан ала улустын акту бойынын күүниле эдип турган үзеери страхованиенин системазы төзөлгөн. Мында 600 маркадан көп ишјалду кажы ла кижии пенсиянын фондына үзеери акча берип турар аргалу. Бу учуралда пенсия ишјалдын 50 проценти эмес, 75 проценти болор.

Тоолордо кайкаар неме јок. Је жүрүмде кандый болуп турганын алалы. Курт Лезала «Правда» газеттин корреспонденти Берлиннин јаказында дачада тушташкан. К. Леза 14 јаштуда иштеп баштайла, 51 жыл улай иштенген. Көп нургуны кабель эдер заводто инженер болгон. Бир јалбак чаазынды алала, Курт чотоп баштады.

— 51 жыл иштеген учун меге 446 марка (148 салковойдон эмеш көп) келижет. Ого үзеери социальный страхованиеге бойым төлөгөнимнен 226 марка (75 салковой) кожулды. Онон бу предприятиеде 20 жылдан ажыра иштегени учун (калганчы 5 жылда кажы ла жылда орто тооло иштеп алганынан 5 процент) 50 марка (17 салковой) кожулган. Бастыразы 722 марка (240 салковой) менин пенсиям. Уйим Марта 460 марка (153 салковой) пенсиялу. Жүрүмге једип јат.

— Квартирагар кандый? — деп, корреспондент сурады.

— Эки комнаталу — деди.

— Ванналу — деп, Марта коштонды.

— Квартира учун айына канчаны төлөп јадыгар?

— 45 марка.

— Курсакка канча чыгымдалат?

— Обөгөнимнин ичип турган сыразыла кожо чотозо... — деп, Марта айдып жүргенче..., Курт:

— Бойыннын сигареттеринди кош — деп киришти.

— Кайда да айына 500 маркадан келижет. Байрамду күндерде онон чик јок көп — деп, Марта айтты.

Пенсияны чотогондо үй улустын јилбүлери ајаруга алы-

нат. Элден озо олордын иштеген өйине балдарды кичееп чыдаткан өй кирип јат. Темдектезе, ГДР-де пенсия аларга 15 жыл стаж керек. Је өй кижии јүк ле 12 жыл иштейле, үч бала чыдаткан болзо, онын иштеген өйи 15 жыл деп чотолор, је социальный чотошты оной ары өткүрип — 15 жылга база 9 жылды — кажы ла бала чыдадарына 3 жылдан кожолы. Бастыразы 24 жыл болды. Анайда 12 жыл иштеген үч балалу өй кижиге пенсия чотолып јат.

Өй кижии 5 ле оной до көп балалу болзо, пенсияны иштеген өйдөн камаан јокко алып турар.

Кооператорлордын пенсиязы государствонин предприятиеинде ле учреждениелеринде иштеп турган улустын пенсиязынан бир де башказы јок. Јагыс ла олордын пенсиязын профсоюзтар ажыра эмес, көнү государство чотоп јат.

Кенейле, ишке чыдабай турган улуска 18 јаштан ала айына 270 маркадан (90 салковойдон) пенсия төлөп јат. Олор ада-энезине јүк болбой, акчала јеткилделген.

ГДР-де јоксырабай јадарга бир кижиге ай сайын 250 марка (80 салковойдон эмеш көп) керек. Кажы ла кижии кандый бир шылтактан улам бойына пенсия иштеп албаган болгожын, ол кижии јуртаган јери аайынча айына 260 маркадан болуш алып јат. Болуш акча берерде биленин кирелтезин база ајаруга алып јат.

Андый да болзо, ГДР-де пенсионерлерди ас кирелтелү, јүрүмде аргалары уйан, јокту улуска кожуп јадылар. Јажы јаанай берген ле кенеген улуска «Албатынын јөмөлтөзи» деп адалган биригү болужып јат. Онын столовыйларында пенсионерлер күнине бир катап бастыразы 15 пфениг (беш акча) төлөп, изү курсак ичип алар аргалу. Је материальный болуш оныла токтобойт. Карган улусты кунуктырбайтаны ГДР-де эл-јоннын јанжыккан ээжизи боло берди. Ветерандар амыранатан, јүзүн-башка клубтар, кружоктор ачылган.

Республикада карган улустын 140 мунг јерлү туралары бар. Ого үзеери государство иштин ветерандары јуртап јадатан ағылу туралар тудуп јат. Ветеран коллективтин ле эл-јоннын јүрүмиле колбулу болзын деп, андый тураларды олор иштеген ле јуртаган јердин јанында тудуп јадылар.

Обществонин јүрүми бийик кеминде болгоны эн ле јаш ла эн ле карган улус керегинде кичеенип турганынан көрүнер дежет. Ол јанынан Германиянын Демократический Республикасы, өскө государстволордын ортодо, јозокту јерде туруп јат.

Н. ТОДОШЕВ.

1917 ЖЫЛДА АЛТАЙ КАЛЫКТЫҢ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ТАРТЫЖУЗЫ

1917 жылда Россиядагы кызаланган улам Февральдагы буржуазно-демократический революция болгон. Романовтордын монархиязынын канга ла балкашка уймалган башкарузы ол ло тарый антарылып калган деп, В. И. Ленин ойгорлоп айткан. Каан жаңы антарылганы керегинде жетирүни Туулу Алтайдын ишкүчиле јаткандары национальный базынчыктан јайымданатанына иженип, јарадып уккандар. Ас тоолу алтай интеллигенттер јарлу јурукчы Григорий Иванович Гуркинге баштадып, бойынын национальный башкарынарын тӧзӧӧргӧ эрчимдӱ иштеп баштагандар. Бу сурак алтай калыктын јӱрӱминде анчада ла јаан учурлу болгон. Ненин учун дезе, Туулу Алтай революциядан озогы ӧйдӧ кааннын империязынын тын сондогон јака јери болды. Алтайлар Бийск ле Кузнецк уездтер сайын чачынгы јуртаган. Олордын ончо керектерин Бийск уездтин полициязынын начальниги — исправник башкарган. Онын болушчызы Бийск уездтеги аңылу заседатель болды.

Каан жаңынын јербойындагы бийлери бойлоры башбилдинип, нени ле кылынып тургандар. Чиновниктер алтайлардан карын алып, олорды тоноп байыган. Јанда отурган улус алтайлардын јӱрӱмнин ле культуразынын јанжыккан ээжилерин ајаруга албаган. Сибирьдин бай којойымдары Колупаев, Разуваев ле ӧскӧлӧри де мал ӧскӧрген ле аңчы алтай улусты кӧскӧ лӧ уйады јоктон тӧгӧндеп, јабыс баала малын, терелерди, алуны, кузукты садып алып тургандар. Алтайлар бойы башкарынып јадарга ӱргӱлјиге амадап та келзе, олордо алдынан нация болуп башкарынар аргалары јок болды.

Февраль айдагы революциянын јенӱзиле каан жаңы антарыларда алтай калыктын национальный јайымданар тартыжузы жаңыдан кӧдӱрилген. Анда байлардын јалчыларынан ала којойымдарга, интеллигенттерге јетире ончо алтай улус турушкан.

Је ол социально-классовый бөлүктөрдүн кажызы ла бойлорунун амадуларына болуп тартышкандар. Онын учун национальный тартыжу буржуазно-демократический уулам-жылу болды.

Колония болгон өскө дө албатыларда чылап, алтайлардын национальный жайымданары учун тартыжузында эки ууламжы — революционно-демократический ле буржуазно-националистический ууламжы болгон. Тартыжуда мындай задачалар ла текшидемократический некектелер тургузылган:

1. Алтай улус политический тен праволу болоры ла бойы башкарынары. Баштапкы өйдө Туулу Алтай алдынаг уезд болотонь.

2. Тил ле культура жайым болоры.

3. Кааннын кабинетин ле буржуялар колдомдоп блаап алган жерлердин алтай улуска ойто берери.

4. Жуунун өйинде ишке апарган алтай улусты жандыра-ры, өскө дө андый некектелер.

Анайдарда, алтайлардын национальный жайымданары учун тартыжузы империалист буржуазияга, Удурумга турган башкаруга ла онын жербойындагы органдарына, жартаса: ол өйдө бар болгон жан-башкаруга удурлашкан. Онын учун алтайлардын тартыжузы буржуялардын ла помещиктердин жанын антарар тартыжула бириккени жаан учурлу. «Базынчыктаткан нациянын буржуазиязынын тартыжузынын кажызында ла кулданышты ла жабыс көрөрин жоголтор ууламжы бар учун, оны жөмөори керектү» деп, В. И. Ленин айткан (Соч. толо жуунтызы. 25 том, 275—276 стр.). Большевиктердин партиязы башчынын айтканыла башкарынып, Россиянын албатыларынын, Сибирьдеги большевиктер десе алтайлардын национальный жайымданары учун тартыжузын жарадып жөмөгөн.

Революция — историяны ичкери көндүктиреечи ийде деп, К. Маркс айдып туратан. В. И. Ленин Маркстын анайда айтканына жөмөнип айткан: «Революция — базынчыктаткандардын ла күчин жидиргендердин байрамы. Революциянын өйинде албаты-калык жангы жүрүм учун сүреен тыг тартыжар аргалу. Андый өйлөрдө албаты кайкамчылу керектер эдип жат» (Соч. толо жуунтызы. II том, 103 стр.).

Февраль айдагы революция кааннын түрмелеринин эжиктерин ачкан. Түрмелерде, каторга ла айдуулда болгон революционерлер албаты-калыктын тартыжузынын бажына турды. Революция Россияны эн ле жайым ороон этти.

Томск городто 1917 жылда 20 апрельден ала 18 майга јетире губерниянын албаты-калыгы ийген улустын баштапкы јууны өткөн. Анда орустарла кожо алтайлар, шорлор ло Сибирьде јуртаган өскө дө албатылар ийген улус турушкан.

Губернияда јуртаган албатылардын бу јууны алтай делегаттардын некелтезиле 12 майда алтай албатыга бойы башкарынып јадар право берер суракты шүүшкен. Томскто чыгып турган газеттин 16 майда јарлаган јетирүде айдылды: «Алтай делегаттар залдын төрине бойынын национальный революционный маанызын илип салдылар. Кызыл маанынын үстиги сол толыгында јаркынду Чанкыр Алтайды көргүскен јурук. Онын алдыла койроктолгон јалбак чанкыр чийү — Кадын суу. Бастыра јурукты күннин чокторы јарыдат. Олор ончозы — алтай калык байлаган бийик кырларлу јерди, сууны ла күнди чүмдеп көргүскени. Кызыл маанынын сыныла «Јер, суу, хан Алтай» деп бичиген. Јуунда Г. И. Гуркин «Алтай ла онын некелтелери керегинде» айткан куучынды отурган улус экпиндү колчабыжуларла уткып, тың јилбиркеп укты. Губерниянын јуунынын бу сурак аайынча јөбинде айдылды: «Бийск ле Кузнецк уездтердин јерлеринде јуртаган алтай, шор ло телеут (байат) улус бойы башкарынып јадар аргаларды шүүжерге Бийск городто съезд јууп өткүрер».

Алтайлар, шорлор ло телеуттар бойы башкарынар проект «культурно-национальный автономиянын» ээжилери аайынча тургузылган. Анда кандый албаты кайда јуртап јатканы айдылбаганына улам јер блаажып тартыжу болордон айабазы јарт.

Бийскте јуун өткүрерине белетенген иш алтай улусты тын оморкоткон. Јурттар ла волостьтор сайын јуундар өтти. Олордо алтайлардын јүрүмиле колбулу сурактарды шүүшкен, съездке делегаттар көстөлгөн, олорго некелте-јакылталар јөптөлгөн.

Чамал волостьтын Бешпелтир јуртында өткөн јуунда делегаттарга берген алты некелте-јакылта алтай улус Удурум башкаруга ла онын органдарына ол өйдө иженип ле бүдүп турганын керелейт. Некелте-јакылталарда башкару алтай улустан кабинеттин, монастырьдын, церквенин эдип айрып алган јерлерди ойто берзин; акча төлөбөстөн андаарга ла кузуктаарга јөп берзин; алтай балдарды миссионерлердин церковно-приходской школдорында үренерин јарандырзын; алтай улусты эмдеер јерлер ачсын; Чамал ја-

ар малдын эмчизин ийзин; абралу јорыктаар јол јазазын деп айдылган.

Андый ок некелтелерлү јакылталарды өскө дө волость-тордын делегаттары алдылар. Олордон Туулу Алтай социальный ла культурный јанынан өзөрине Удурум башкару ла онын јербойындагы органдары болужарына иженгени база јарт билдирет.

Алтай укту улустын чыгартулу улузынын съезди 1917 јылда 1—6 июльда Бийскте өткөн. Анда јүстөнг ажыра делегаттар турушкан. Съезде алтайлар, орустар, анайда ок шорлордын, Кузнецктин телеуттарынын (байаттардын), хакастардын ийген улузы турушкан.

Съездтин алдында турган јаан учурлу задача — алтайлар алдынан башка јуртап јадар јөп чыгарары. Бу сурак аайынча бийиктей турган јандарды сураар деп јөптөйлө, ого јетире удурумга алтайлардын керектерин башкаратан Горный думаны көстөп туткандар. Думага 4 член ле 5 кандидат тудулган. Олор — эки үредүчи, земствонун ишчизи, јурукчы, үч садучы ла эки малчы. Алтайский Горный думанын председателине съездти јууп, башкарып өткүрген јурукчы Г. И. Гуркинди туткандар.

Горный думага керектү акча берзин деп, съезд Удурумга турган башкарудан сураган. Ол акча келгенче иштеерге Думага бай улустан акча јууган. Манјы Кульджин төлүге төрт мун, којойым Д. Тобоков — үч мун, бир мунды — Ягуяков Карман, И. К. Зятьков ло Вдовин — беш јүс салковойдон бергендер.

Ишкүчиле јаткан алтайларга јер керегинде сурак јаан учурлу болгон. Бу сурак аайынча съездтин јөбинде айдылды: 1. Азыйда кааннын кабинетинин, монастырьлардын, церквелердин деп адалган јерлерди алтай улус бойына алып јат. 2. Орус улус тузаланган јерлеринде артар. Орустар Туулу Алтайдан көчө бергежин, олордын ээленген јерин алтай улус алар учурлу.

Съезд Туулу Алтайга јаңы орус улус көчүп келерин токтодор шүүлте эткен.

Бийсктеги съезд албатыны бичикке үредер суракка јаан ајару эткен. Национально-культурный өзүмнин элбек программасы јөптөлгөн. Ол јанынан Бийскте чыгып турган «Јайым Алтай» газетте чыккан статьяда айдылды: 1. Национальный школдор ачар, төрөл тилди үредер, алтай бичикти тыгыдар, алтай алфавит тургузар, үредүге болушту бичиктер чыгарар. 2. Текши баштамы школ (общежитиелү), аңы-

лу школ (үредүчилердин, журт хозяйствонунг, техниканын ла узанарынын), орто школ, бийик школ. 3. Школго жажы јеткелек балдарды үредип тазыктырары, көчүп жүрүп иште-ер школ. 4. Школдон өскө үредү, кычырары, курстар, ко-жондооры, музыка, албатынын театры. 5. Алтай улусты би-чикке үренерине јилбиркедери, книгелер кепке базып чыга-рары. 6. Башкараачы органдар.

Мындый элбек программаны тургузарында ол өйдө тап-ту тын бичикчи алтай кижы Сергей Степанович Борисов турушкан. С. С. Борисов съездтин үч качызынын бирүзи болгон.

Ол өйдө ишкүчиле јаткан алтай калык јанда буржуйлар ла помещиктер отурган айалгада алдынан бойы башкары-нар правоны алар арга јок болгонын билбеген. Олор бур-жуйлардан турган Удурум башкарунын классовой амаду-ларын, алтай ла өскө дө албатылардын национальный јилбүлерин ајаруга албайтанын сеспей де тургандар.

1917 јылда јайгыда Алтайдын губерниязы тззөлөрдө Гор-ный думанын делегаттары онын тзс города — Барнаул јаар баргандар. Губерниянын бийлери Горный думанын делега-циязынын некелтелерине, Бийсктеги съездтин јөптөрине јөп-синбеген. Сурак Петроград јаар барган. Думанын председа-тели Г. И. Гуркин Петроградка једеле, Удурумга турган баш-карунын учреждениелерине жүрүп, неге де једип болбой, ја-нып келген.

Ол өйдө Туулу Алтайды Бийск уездтен айрыйла, алтай улусты алдынан јаттырарына анчада ла городтогы ла журт јерлердеги буржуазия, којойымдар јөпсинбей турган. Којойым-дар ла байлар бойлорынын товарларын таркадар, јенгил баала мал ла алу садып алатан, јалчылар эткедий улусту јер-ди ычкынар, јылыитар күүни јок болдылар.

Алтайдын Горный думазы уездтеги екпиндү политический жүрүмнин тууразында турбаган. Је онын политический такти-казы булгалышту болгонын темдектеер керек. Дума бир ја-нынан Сибирьдин контрреволюционный областной думазыла колбулу бололо, эсерлерле коштонгон. Экинчи јанынан — Думага ишкүчиле јаткан калыктын классовой јилбүлерин ајаруга аларга келишкен. Анайда национальный јайымда-нар тартыжунын тууразында артпаска ла алтай калыкты бойында арттырарга амадап, Дума большевиктердин ишкү-чиле јаткандарга јараган «Бастыра јанды Советтерге!» де-ген кычырузын тузаланды.

Анайда Улу Октябрьдын јенүзи бастыра ороонго тар-

кап турган, је уездтин төс городында — Бийскте Совет јан тургалакта Дума Туулу Алтайда алтай укту улустың депутаттарының Советтерин төзөөринде баштапкы алтамдар эткен. Кезик волостьтордо ло журттарда андый Советтер төзөлгөн.

Горный дума алтай улусты ашла јеткилдеери јанынан јаан иш өткүрген. Улустан јууган акчала чөлдөги журттардан аш садып алып, Туулу Алтайга јетирип турган. Малчыларды ла анчыларды ок-тарыла, чайла, тусла, өскө дө керектү товарларла јеткилдеген. Бастыразы 54 мун пуд аш, 50 пуд тары ла 70 пуд дробь садып алып, ыраактагы кобыларда јуртаган алтай улуска тартып јетирген.

Горный дума культура јанынан база кичеенген. П. Е. Семьяновты ла өскө дө шинжүчилерди Алтайдың историязын бичизин деп сураган. Гуляевтердин билезинен садып алган байлык библиотека, археология ла минералогия аайынча јууган немелер Туулу Алтайдың краеведение ле этнография јанынан музейинин төзөлгөзи боло берген.

Кезик ученыйлар ла журналисттер јарлаган материалдарда Алтайдагы Горный думаны ишкүчиле јаткандарда тоомјызы јок, албатыга өштү националистически-контрреволюционный орган деп айдып тургандары јастыра. Олор Горный думаны Каракорумның управазыла булгап јадылар. Олорды булгаарга јарабас. Горный дума турган сегис айдың туркунына алтай калыкка тузалу иш өткүргенин бис бу статьяда айттыс.

1918 јылда март айда Улалуда өткөн съезд Горный думаның ордына Каракорумның управазын туткан.

С. Я. ПАХАЕВ,
исторический наукалардин
кандидады

КЛАССТАРДЫҢ ЛА КИЖИЛИКТИҢ ТЕКШИ ЖИЛБҮЛЕРИНИҢ КОЛБУЛАРЫ

Кижиликтин текши ле класстардын јилбүлеринин ортодо колбулар јанынан блааш-тартыш озодон бери болуп келген. Бу блааш-тартышта бастыра улустын текши јилбүлери ле класстардын јилбүлери, олардын ортодо колбулар јанынан шүүлтелер кажы ла өйдө башка-башка, телекейде боло берген айалга аайынча болуп турган.

Кижилик ХХІ чакка жууктап келген эмдиги өйдө бис ончобыс тыш јанындагы жүрүмле, бастыра телекейле колбулу, онон камаанду боло бергенисти билип ле көрүп турус. Бис ончобыс ядерный жуу-чак башталала, јер үстинде жүрүм јоголор јеткерден чочый бердис. Текши јеткер телекейдин башка-башка талаларында јуртаган улусты жуукташтырды, ол јеткерди јоголтор текши јилбүлерле колбоштырды.

Андый боло берерде бистин жүрүмистин эмдиги өйинде класстардын јилбүлеринин ле кижиликтин текши јилбүлеринин ортодо не бар?

КПСС-тин Төс Комитединин апрель айдагы (1985 ј.) Пленумы ла партиянын XXVII съезди бистин жүрүмистин историясында јангы страница ачты. Олардын јөптөринде Совет Союзтын тыш јанындагы политиказын, телекейде колбуларды чек јангы түп шүүлтеле јангырта төзөйтөн программа тургузылган. Анайда јирменчи чактын учында боло берген чокым айалга аайынча класстын ла кижиликтин текши јилбүлери јанынан јангы түп шүүлте эдилди. Бу түп шүүлте аайынча КПСС ле Совет башкару бастыра политиказын јангырта төзөди.

Бистин орооннын бу алтамын бастыра телекей көрүп јаратты. Коммунистический ле ишмекчи партиялардын 1985 јылда апрель айдын кийнинде өткөн бастыра съездтеринде, телекейде өдүп турган жүзүн-башка конференцияларда, политический ишчилердин айдып турган куучындарында кижиликтин текши јилбүлери аайынча јангы политический түп шүүлте эдер деген сурактар тургузылды.

Кижиликтин текши јилбүлери јаантайын болгонын аңылап темдектеер керек. Је бүгүнгү күнде чилеп бу сурак сүреен курч качан да тургузылбаган. Андый болгоны јарт. Јуу ла амыр-энчү керегинде сурак бүгүнгү күнде кажы бир класстын, государствонын јилбүзинен бийик. Јер үстинде тирү јүрүм, аң-куш, өзүмдер јоголор быжу јеткер боло берди.

Шак ла андый айалгада кижиликтин текши јилбүлери керегинде сурак сүреен тын көдүрилди. Ядерный јуу-чакта јүрүм јоголор, ар-бүткен үрелер јеткерди јоголторы учун тартыжу — кижиликтин јүрүмин, албатылардын ла государство-лордын јүрүмин, ол тоодо класстардын јилбүлерин ко-рулап, аргадап алары учун тартыжатаны болуп јат.

Класстын јилбүлери, класстын некелтези аайынча эде-тени, класстын политиказы, класстардын јилбүлери јараш-пайтаны, класстын тартыжузы дегени — ончозы марксизм-ленинизмнин үредүзи. Олор бистин өйдөги јүрүмди көргү-зет. Общество башка-башка класстарга бөлінген өйдө, социальный ла национальный базынчык јоголбогон айалгада класстар ла олордын тартыжузы керегинде марксизм-лени-низмнин үредүзи бойынын учурын јылыйтпас.

Классовый тартыжуны јоголтор, токтодор, туура тургу-зар арга јок. Андый болордо класстардын јилбүлери база тартып јат. Олорды јоголтор арга база табылбас.

Је бистин куулгазынду јүрүмисте кезик керектер, ол тоо-до класстар ла олордын тартыжузы чек өскөлөнө берет. Андый болотонын марксизм-ленинизмнин классиктери ажындыра билип, айдып туратан. «Бис класстарлу общест-водо јүрүп јадыс. Онон айрылып чыгарга классовый тарты-жудан өскө јол јок» деп, В. И. Ленин 1917 јылда күскиде «Пролетариаттын революциязынын јуучыл программазы» деп ижинде бичиген (Соч. толо јуунтызы, 30 том, 135 стр.).

Је марксизмди төзөөчилер класстардын тапчы јилбүле-ринен чыгара, бастыра јер-телекейди алып, кижиликтин текши јилбүлерине јетире көрүп база билетен болгон. Олор телекейдин јүрүмин бастыразын, јилбүлериле, чочыдулары-ла, амадуларыла јаба алып, телекейде науканын ла тех-никанын једимдерин корулап, чеберлеп аларына јаан учур берип туратан.

Андай да болзо, бир канча шылтактардан улам, марк-сизмнин үредүзинде тапту узак өйдин туркунына баштаа-чы јерде класстын (пролетариаттын) јилбүлери турган. Бистин јүрүмистин бир өйинде андый јилбүлерле бис бас-

тыра керектеристе, теорияда башкарынганыс. Онон кижиликтин текши јилбүлерин јеткилдейтени келер ыраак ойдин кереги, ишмекчи класс бойын јайымдап алала, кижиликтин текши јилбүлери учун тартыжар учурлу деп сананганыс. Эмди дезе, телекейдин јүрүминде класстын јилбүлери учун онон ары јамандажып, оштөжип барганы јеткерлү болотони јарталды. Ол јеткер — башталган ядерный јуу-чакта бастыра јүрүм јоголотони. Ишмекчи класс бүгүн ядерный јуу-чакта, ар-бүткендеги түбекте јер-үстинде јүрүм јоголор јеткерден кижиликти аргадап алары учун тартышпаза, бойын јайымдап болбойтоны кажы ла кижиге јарт.

Анайдарда, класстын ла кижиликтин текши јилбүлерин, менин классовой амадуумды бастыра јер-телекейде бистинг текши амадуларысла канайда колбоштырар? Ого каруу берери јенил эмес. Олорды колбоштырганынан јангыс ла партиялардын ла обществолордын эмес, анайда ок бастыра кижиликтин јүрүм-салымы камаанду.

Бүгүнгү күнде социализмнин ле капитализмнин классовой политиказы — оло амыр-энчү садыжарына, өмөлөжөрине буудак болбой барды. Оны СССР амыр-энчү коштой турар ээжи аайынча көп тоолу капиталистический госуударстволорло өмөлөжип турганы керелейт. Откөн өйлөрдө андый керектер база болгон. Темдектезе, экинчи телекейлик јууда социализмнин ле капитализмнин ороондоры биригеле, фашист Германияга ла милитарист Японияга удурлажа јуулажала, јенип чыккандар. Эмдиги өйдө классовой јанынан башка-башка госуударстволор кырылып јоголбоско турган болзо, ядерный јуу-чакты болдыртпазы учун өмөлөжип тартыжары керектү.

Јер-үстинде јүрүмди ле ар-бүткенди аргадап, корулап алар амадулу тартыжуда башка-башка класстар кожо туржарга бойынын классовой јилбүлеринен, идеологиязынан, мүргүүлинен мойнооры керек јок болгонын јүрүм көргүзет.

Кижиликтин текши јилбүлери класстардын јилбүлеринен алдынан башка болбой јат. Анда кажы ла класстын, кажы ла идеологиянын јилбүлерине јөпсингени классовой оштүлөрдин некелтелерине јөпсингени эмес. Анайда ок империализмнин калју учурын, анда болуп турган керектерди ајаруга албайтаны эмес. Ненин учун дезе, империалисттер бойынын јилбүлеринен, өскө албатыларды базынар политиказынан качан да мойнобос.

Андый да болзо, класстардын јилбүлеринин ле кижиликтин текши јилбүлеринин ортодо өдүп болбойтон буудактар јок. Олор бой-бойыла колбулу. Керектин учуры — кижиликти аргадап алатаны, јилбүлерин, национальный ла интернациональный амадуларды бириктирип билетени. Олорды бой-бойына удурлаштырбай, бириктире алып турар керек. Анайда политикада, идеологияда, практикада эдер керек. Ол тушта теоретический де иште, практикада да једим болор.

Ядерный ийдени тузаланып турган эмдиги өйдө јангыс ла амыр-энчү јүрүм болгон айалгада общество ичкери өзөр аргалу болгонын ончо улус билер. Азыйда марксисттер кижиликтин алдында турган текши задачаларды бүдүрерден озо классовый ла колониальный базынчыкты јоголторы керектү деп айдып тургандар. Эмди дезе, телекейдин текши керектерин ајаруга албай, революционный кычыруларды кижиликтин алдында турган текши задачаларла колбоштырбай, классовый тартыжуда, национальный јайымданары учун јуу-согушта јенүге једип алар арга бар ба? Андый сурак бүгүн тура берди. Революционный тартыжунун учурын јылытпай, амыр-энчү јүрүмге канайда једер арга бар? Телекейдин јүрүминде өөн-бөкөн, блааш- тартыш чыгарбай, ишкүчиле јаткан калыктын јадын-јүрүмин канайда јарандыратан?

Башталган ядерный јуу-чак телекейде бастыра јүрүмди, ол тоодо классовый тартыжуны јоголтор. Классовый тартыжуда телекейде айалганы ајаруга алар керек. Телекейдин ишмекчи классынын ла коммунистический кыймыгунун социальный јайымданары учун тартыжузы ол ок өйдө ядерный јуу-чак башталар јеткерди јоголторы учун, јуу-јепселдерди көптөдөрин токтодоры учун тартыжу болгожын, ол тушта јенү болорына иженер арга бар болор.

Социализмнин классовый политиказы кижиликтин алдында турган текши задачалардан башкаланбай јат. Башка-башка социальный јүрүмдү государстволор амыр-энчү коштой турары, ончо государстволор амыр-энчү өмөлөжөри учун социализм өткүрип турган политика кижиликтин текши јилбүлерине јарап јат.

«Бис бүгүн революцияны јуулажар ийделе тыш јанынан јөмөөргө јарабас та, јеткерлү де деп шүүп јадыс». Анайда КПСС-тин XXVII съездинде айдылган. Ол ок өйдө КПСС национальный ла социальный јайымданары учун тартыжуны јарадып туру. Бис социализмнин јолыла барып јаткан

ороондорло, революционно-демократический партияларла, кожулбагандардыг кыймыгузыла јуук колбулу болор, олог-го јөмөлтө эдер политиканы кыйа баспастан өткүрип јадыс.

Онын да учун кижиликтин социальный ичкери өзүмининг ууламјылары ла јолдоры, башка-башка политический јанду ла социальный јүрүмдү госуларстволор амыр-энчү коштой турары керегинде сурактар аайынча болуп турган блааш-тартыш анылу учур алынды. Имперализмнинг эн калју ийделери социализм, революционный ла национальный јайымданары учун тартыжу кижиликтинг өзүмине буудак эдип јат деп айдып турулар.

Је телекейдеги революционный керектер, базынчыктаткан албатылардыг национальный ла социальный јайымданары учун тартыжузы телекейдинг өзүмининг тууразында барып јаткан эмес, оныла кожо, кижиликтинг јүрүмин аргадап алары учун, албатылар ортодо колбуларды јарандыра-ры, өмөлөжөрин элбедери учун тартыжула јаба барып јат.

Кыскарта айтса, амыр-энчү коштой турар политика телекейдинг јүрүминде бастыра керектерди бойы-бойынанг камаанду, бой-бойыла колбулу эдип јат. Бу политика телекейдинг јүрүмиле кожо өскөлөнип, кубулып јат. Ол өйдөг, боло берген чокым айалгадан, керектерденг камаанду.

Н. МОДОРОВ,
исторический наукалардин
кандидады

ПАРТИЙНЫЙ ШИНЖУНИ ТЫНГЫДАР

КПСС-тин XXVII съездинин, XIX Бастырасоюзный конференциянын јөптөринде јангырта төзөштин айалгазында партийный шинжүни јангы задачаларга келиштире тынгыдары керегинде аңылу темдектелген. Ол јөптөрдү коммунисттер партийный организацияларда, ишкүчиле јаткандар өмөликтерде, газет-журналдардын страницаларында элбеде шүүжип турулар. Партийный шинжүге андый јаан ајару эдишип турганы тегиндү эмес. Эл-јоннын, албаты-калыктыг јадын-јүрүмине партиянын јетирип турган салтары айтпаза да јаан. Шинжүнинг өдүнгизи, онын өйгө келиштире эп-аргалары, сүмелери партиянын јангы өйдөги некелтелерине келишип турар учурлу. «Бистин ичкери бараткан өзүмiske келиштире шинжүни төзөөри иште там ла јаан учур алынар керек» — деп, КПСС-тин XXVII съездинде темдектелген. Бүгүнгү күнде турган төс задача ишти бүдүрерине, оны туура салбас ајаруда тудары болуп јат. Айткан сөс лө эткен керек ортодо тутактар јок болор учурлу.

Шинжүни јангырта төзөөринин төс аргазын јангыс сөс-лө кыскарта айтса — демократияла јартаар аргалу. Өскөртө айтса, шинжү бастыра партиянын, кажы ла коммунисттин туура салбас кереги болзын. Андый айалгада бир де партийный организация, бир де ишчи шинжүдег кыйыжып артпас. Ол тушта кандый бир јамыркак бий бойынын күүниле кылынып, партийный организациянын ижине буудак эдетени јоголор. Шак ла ол демократияны ла шинжүни бириктире тузаланган сонгында јангырта төзөштин јолында турган буудактарды јенүлү өдүп чыгар, ичкери јаан алтамдарла барар аргалу болорыс.

Социализмнин өйинде демократия ла шинжү демократия ла дисциплина үзүлбес бирликте болуп јат. Јангыс ла элбек демократиянын айалгазында ак-чек дисциплина, кажы ла кижии орооннын салымы учун бийик каруулу болор аргалу. Шак ла мындый айалгада шинжү өрөлөй дө, төмөндөй дө турган өмөликтерге тузалу болор. Је мында өрөги

де, төмөндөй дө турган организациялар бой-бойларынан ка-
маанду болгондорун темдектеер керек. Ненин учун дезе,
дисциплинаны кыйалтазы жоктон бүдүрбегенче, кажы ла ки-
жинин творческий баштапкайы болбогончо чындык демо-
кратия болор аргазы жок. Бу ээжилерле кажы ла кижинин
праволоры, жайымы көндүрө колбулу.

«Демократия дегени — каруузына турарынан кыйыжа-
ры, шинжүдөн тууралап, нени ле кылынайын дезе кылы-
нып турары эмес — деп, Михаил Сергеевич Горбачев темдек-
теген. — Ол албаты-калык шинжүни бойы өткүрери, совет
улус калык-жон ортодо бойынын агару керегин чике бүдү-
рери болуп жат».

Эмдиги өйдө партиянын обкомында партийный шинжү-
нин комиссиянын штатта эмес члендеринин үч үлүзинин
эки үлүзи КПСС-тин обкомынын члендери болуп жадылар.
Партийный комиссиянын ижи жагыс ла коммунисттердин
тагынан керектерин көрөриле божобой жат. Онын ижинде
төс аяруда КПСС-тин Төс Комитединин, крайкомнын,
обкомнын жөптөри канайда бүдүп турганы турат.

Быыл КПСС-тин обкомындагы партийный шинжүнин
комиссиязынын жуунында «Турачак аймакта партийный ко-
миссиянын, баштамы партийный организациялардын пар-
тийный кезедүлү коммунисттерле өткүрүп турган ижи кере-
гинде» суракты шүүшкен.

Жууннын жөбинде партиянын райкомына, парткомиссия-
га коммунисттердин озочыл учурын көдүрерине, озор КПСС-
тин Уставын, анчада ла дисциплинаны тыгыдарына, пар-
тиянын ичбойындагы демократияны элбедерине жакару
эдилди. Улусла таскадулу иш өткүрерде партиянын вете-
рандарын, атту-чуулу улусты кычырып, тушташтыары жаан
учурлу болор эди.

Партийный шинжүнин комиссиязы «КПСС-тин Алтай-
ский крайкомы ла Горно-Алтайсктагы обкомы партиянын
Горно-Алтайсктагы горкомы КПСС-тин Төс Комитединде
КПК-нин 1987 жылда 25 декабрьда партийный комиссиянын
ижин жагыртары жагынан чыгарган жөбин канайда бүдүрүп
турганы керегинде» суракты көргөн. КПСС-тин Горно-Ал-
тайсктагы горкомына, мындагы партийный комиссияга XIX
Бастырасоюзный партконференциянын некелтезине келиш-
тире төс аяруны партийный ла государственный дисципли-
наны кыйалта жоктон бүдүрерин, коммунисттер жагыртулу
иште эрчимдү туружарын, чүмеркешле, уурыла, өскө дө
каршулу керектерле күүн-кайрал жок тартыжарына уулан-

дырзын деген жакару эдилди. Төс ајаруга городтогы партийный конференцияда эдилген жакарулар алылар учурлу. Парткомиссияга КПСС-тин горкомынын өскө бөлүктөриле колбуларды тыңыдар, комиссиянын ижин элбеде јарлаарын көндүктирер керек.

КПСС-тин Алтайдагы крайкомында партийный шинжүнин комиссиязынын жакарузы аайынча партиянын обкомындагы партийный шинжүнин комиссиязы 30—40-чи жылдарда ла 50-чи жылдын башталгазында актуга каралаткан улустын комыдалдарын көрүп јат.

КПСС-тин крайкомынын бюросы мындый улусты, короп то калган болзо, партиянын члендерине орныктырар јоп чыгарды:

— Корешков Дмитрий Ивановичти. Отургузардан озо ВКП(б)-нин Ойротский обкомында школдор ло политпросветиш аайынча бөлүктин јааны болгон;

— Сыркашев Андрей Александровичти. Отургузардан озо Ойротский облисполкомнын председатели болгон;

— Дзигель Герман Людвиговичти. Түрмелеерден озо Ойрот-Тура городто мебельдер эдер фабриканын директоры болуп иштеген.

КПСС-тин обкомынын бюросы короп калган мындый улусты партиянын члендерине орныктырды:

— Буйновский Феликс Болеславовичти. Түрмелеерден озо Связьтын союзынын Ойротский обкомынын председатели болуп иштеген.

Бу өйдө Кубеков Сементейди, калганчы өйлөрдө Ойрот автономный областта Оңдой аймакта «13-чи Октябрь» колхозтын председатели болгон кижини, актаар материалдар көрүлип јат.

Эмдиги өйдө партийный комиссиялар КПСС-тин XXVII съездинин ле XIX партийный конференциянын јөптөриле башкарынып, бойынын ижинин төс јерине бистин партиянын јүрүмнин, ижинин ак-чегин, бирлигин тургузар учурлу.

Коммунисттер партийный ла государственный дисциплинаны, Уставтын эажилерин бүдүрип турганын шинжүде тудуп тура, эн ле озо партийный организациялар, анчада ла баштамы организациялар, өдүнгилү иштеерине, кажы ла коммунист обществодо озочыл јерде турарын јеткилдеер керек.

Л. АНАШКИНА,

КПСС-тин обкомында
парткомиссиянын инструкторы

БАЖАЛЫКТАР

Аш-курсакты көптөдөр аргаларды тузаланар	3
Жаныртулардын жолыла	7
Пропагандисттерле иштеер төс жер	13
Политический үредүде творческий блааш-тартыш	17
Телекейдин бүгүнгү жүрүмү	20
1917 жылда алтай калктын национальный тартыжузы	30
Класстардын ла кижиликтинг текши	36
Партийный шинжүни тыгыдар	41

СОДЕРЖАНИЕ

Резервы увеличения продуктов питания	3
По пути перестройки	7
Место работы с пропагандистами	13
Творческая дискуссия — активный метод	17
политического образования	20
Сегодня в мире	30
Национальное движение алтайцев в 1917 году	36
Диалектика классового и общечеловеческого	36
Усиление работы партийного контроля	41

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано в печать 30.10.89 АН 07596. Формат 60×84 1/16.
Усл. п. л. 2,55. Уч.-изд. л. 2,24. Тираж 300 экз. Заказ 4210.
Цена 5 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издатель-
ства, 659700 г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36.
Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 35

5 акча.